

Nr 165.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1930 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 271, gjorda framställning angående anslag till bestridande av med landsmålsundersökningarna i riket förenade kostnader jämte två i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I den till riksdagen den 3 januari 1930 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1930/1931, har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 271 av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag) föreslagit riksdagen att, bland annat, till bestridande av med landsmålsundersökningarna i riket förenade kostnader för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra anslag av 58,940 kronor att utgå i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet angivit och med den närmare fördelning och enligt de villkor, Kungl. Maj:t må finna gott föreskriva.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till omförmälda statsrådsprotokoll, sid. 673—702.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *N. J. F. Almkvist m. fl.*, nr 139, och den andra inom andra kammaren av herr *A. Thomson, m. fl.*, nr 307, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte — för beredande av möjlighet att anställa ytterligare en medarbetare vid landsmålsarkivet i Uppsala — öka det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget till bestridande av med landsmålsundersökningar i riket förenade kostnader med 8,100 kronor till 67,040 kronor.

Beträffande de av motionärerna till stöd för deras framställningar andragna skälen får utskottet hänvisa till motionen I: 139.

Sedan gammalt hava i Sverige vetenskapliga undersökningar bedrivits beträffande våra olika *folkmål*. Sedermera har *ortnamnsforskningen* framträtt,

och slutligen hava jämväl *folkminnesundersökningarna* kommit att intaga en betydelsefull plats i det vetenskapliga arbetet.

Även från statens sida har sedan åtskilliga år understöd i viss utsträckning lämnats här ifrågavarande ändamål.

Vidare hava under senare år, från och med år 1926, understöd av lotterimedel för här ifrågavarande forskningar blivit av Kungl. Maj:t beviljade till ganska avsevärda belopp.

Efter utförliga utredningar, för vilka närmare redogöres i propositionen nr 115 till 1929 års riksdag, föreslog Kungl. Maj:t i sagda proposition riksdagen att, bland annat,

dels medgiva, att ledningen av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen finge organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen angivits, nämligen att såsom ledande organ för folktraditionsundersökningarna i riket skulle fungera tre nämnder, ortnamnsnämnden, folkmålsnämnden och folkminnesnämnden, vilkas medlemmar skulle tillsättas av Kungl. Maj:t på förslag av de arbetande institutionerna, samt en centralnämnd, utsedd av Kungl. Maj:t;

dels medgiva, att för ledningen av och arbetet vid folkmåls-, ortnamns- och folkminnesundersökningarna finge från och med den 1 juli 1929 inrättas följande personliga tjänster, vilkas innehavare skulle från allmänna indragningsstaten åtnjuta avlöning på sätt nedan sägs enligt bestämmelserna i gällande avlöningsreglemente för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk tillhörande den civila statsförvaltningen, nämligen:

för docenten, filosofie doktorn Anders Herman Geijer såsom ledare av folkmålsundersökningen, lönegraden B 30,

för docenten, filosofie doktorn Johan Alfred Götlind såsom medarbetare vid folkmålsundersökningen, lönegraden B 28,

för filosofie doktorn Lars Levander såsom medarbetare vid folkmålsundersökningen, lönegraden B 28,

för lektorn, filosofie doktorn Sven Julius Swenning såsom medarbetare vid folkmålsundersökningen och ledare av det sydsvenska undersökningsområdet, lönegraden B 30,

för docenten, filosofie doktorn Gustav Fredrik Jöran Sahlgren såsom ledare av ortnamnsundersökningen, lönegraden B 30,

för docenten, lektorn, filosofie doktorn Karl Hilding Celander såsom ledare av folkminnesundersökningen, lönegraden B 30,

för docenten, filosofie doktorn Carl Wilhelm von Sydow såsom medarbetare vid folkminnesundersökningen, lönegraden B 28;

dels föreskriva, att nu nämnda personer skulle vara skyldiga att i tillämpliga delar underkasta sig ej mindre de i nyssberörda avlöningsreglemente stadgade villkoren och bestämmelserna, än även 1907 års lag angående civila tjänst innehavares rätt till pension jämte de i anslutning till

samma lag i pensionshänseende utfärdade bestämmelserna för vissa tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk.

Över Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag och de med anledning härav väckta motionerna inhämtades av riksdagens vederbörande utskott i vederbörlig ordning yttranden dels från statskontoret, i vad gällde organisationsfrågan, dels ock från allmänna civilförvaltningens lönenämnd, i vad anginge de ifrågasatta tjänsternas placering i lönegrader och löneklasser.

I skrivelse den 1 juni 1929, nr 279, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen ävensom en i ämnet väckt motion, anförde riksdagen bland annat följande:

Ett utforskande av den gamla svenska, i traditionen ännu fortlevande allmogekulturen i dess olika yttringar är, såsom i statsrådsprotokollet framhållits, en nationell angelägenhet av betydande mått. I viss utsträckning har detta redan sedan länge blivit av statsmakterna behjärtat; såväl genom anslag å riksstaten som genom beviljande av lotterimedel hava, särskilt under de senaste åren, betydande belopp kommit dessa forskningsarbeten tillgodo. Riksdagen har vidare genom sin skrivelse år 1919 hemställt om verkställandet av en allsidig utredning om organiserandet av insamlingen och utforskandet av den svenska allmogekulturen. Riksdagen är medveten om att det i här föreliggande fråga kan anses föreliggande fara i dröjsmål och att det är hög tid, att åtgärder vidtagas för att stödja de pågående insamlingsarbetena och giva åt desamma en systematisk och målmedveten ledning.

Riksdagen kan emellertid, trots att riksdagen sålunda delar de synpunkter, som föranlett framläggandet för riksdagen av här föreliggande förslag, icke ansluta sig till detsamma. Trots den betydande nedskärning, som den av 1923 års sakkunniga, den s. k. folkminneskommittén, föreslagna organisationen undergått, förefaller det riksdagen, som om denna organisation ännu i Kungl. Maj:ts förslag bibehållits i en alltför vidlyftigt tilltagen form. Kostnaderna för de olika nämnderna hava visserligen nedbringats till ett minimum, då alla andra kostnader än resekostnads- och traktamentsersättningar borttagits. Men det förefaller dock riksdagen, som om det i vart fall borde göras till föremål för ytterligare prövning, huruvida icke organisationen skulle kunna ytterligare förenklas.

Kungl. Maj:t har vidare, i anslutning till 1928 års sakkunnigas, de s. k. folktraditionssakkunnigas förslag, föreslagit, att den för forskningsarbetena nödvändiga vetenskapliga ledningen skulle fast anställas och bekostas med statsmedel. Då ifrågavarande folktraditionsundersökningar vore av den natur, att de måste tänkas vara väsentligen slutförda inom en begränsad tid, har nu föreslagits, att de personer, åt vilka den vetenskapliga ledningen skulle anförtros, borde placeras å allmänna indragningsstaten. Härigenom skulle åt de förtjänta vetenskapsidkare, vilka av Kungl. Maj:t föreslagits i enlighet med de folktraditionssakkunnigas förslag, beredas önskvärd säkerhet i anställnings- och pensionsvillkor, på samma gång som man undveke de svårigheter, som bleve förenade med tjänsternas uppförande på ordinarie stat.

I en inom riksdagen väckt motion har framhållits, att det måste ingiva betänkligheter, att innehavarna av de olika befattningarna inom den tilltänkta organisationen de facto skola utses av riksdagen. Det kan, framhållas det i motionen, under dessa förhållanden svårigen sägas råda full visshet därom, att just de föreslagna personerna äro de enda, som därvid rättvisligen böra komma under övertvägande.

Statskontoret har i sitt i ärendet avgivna utlåtande framhållit, att för fall sådana som det nu förevarande snarare brukade vidtagas anordningen med inrättande av tjänster å extra stat, men att några större betänkligheter knappast borde möta mot vidtagande av den föreslagna anordningen.

Riksdagen kan icke undgå att dela de betänkligheter, som framförts mot förslaget att uppföra de vetenskapliga ledarbefattningarna på allmänna indragningsstaten. En anordning av detta slag har, som jämväl statskontoret framhållit, huvudsakligen kommit till användning endast när det gällt att vid en statsinstitution binda en arbetskraft, som dokumenterat sig såsom utomordentligt skicklig på ett visst verksamhetsområde, vilket annars ej ansetts böra få särskild företrädare vid institutionen i fråga.

Riksdagen vill ingalunda förneka önskvärdheten av att befattningarna som ledare av undersökningarna gives en fastare karaktär, så att de för sagda befattningar lämpligaste personerna må finna det fördelaktigt att åtaga sig befattningarna och kvarstå vid desamma, så länge undersökningarna pågå. Av vikt är vidare, att dessa befattningar icke gives sådan karaktär, att de komma att kvarbliva efter den tid — 15 å 20 år — som beräknats för undersökningarnas slutförande. Med hänsyn till vad nyss anförts finner riksdagen det dock vara önskvärt, att en förnyad undersökning vidtages beträffande möjligheterna av att på ett annat sätt än av Kungl. Maj:t föreslagits skapa den önskvärda tryggheten för de erforderliga befattningshavarna. I samband härmed torde jämväl till förnyad prövning böra upptagas frågan, huruvida ett så stort antal befattningar, som av Kungl. Maj:t nu föreslagits, är oundgängligen erforderligt för ledningen av insamlingsarbetena och för det insamlade materialets nödtorftiga bearbetning under insamlingstiden.

Vad så slutligen själva undersökningsarbetet beträffar, hava 1928 års sakkunniga förutsatt, att detsamma, liksom under senare år varit fallet, jämväl i fortsättningen skulle bekostas med lotterimedel. Den sammanlagda årliga summa, som härtill krävdes, skulle — enligt uppgifter från respektive undersökningscentraler — belöpa sig till 342,000 kronor. Departementschefen håller före, att det för närvarande varken är möjligt eller lämpligt att framlägga en mera detaljerad plan beträffande dessa medel, utan det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles efter årliga framställningar av vederbörande institutioner besluta om anvisande av lotterimedel till de olika ändamålen.

Riksdagen kan icke finna annat än att de krav, som från de olika undersökningscentralernas sida framställts för här ifrågavarande ändamål, äro synnerligen vittgående. Det synes, som om, innan riksdagen går in för att skapa större fasthet i ledningen och organisationen av insamlingsarbetena, om möjligt någon närmare utredning borde ske beträffande de kostnader, som själva undersöknings- och fältarbetena komma att draga.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har riksdagen icke funnit sig kunna bifalla Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag.

Däremot är det enligt riksdagens mening önskvärt, att en förnyad utred-

ning om organiserandet av här ifrågavarande undersökningar med det snaraste kommer till stånd.

Riksdagen vill alltså hos Kungl. Maj:t hemställa om verkställandet av en dylik utredning. Då, såsom förut påpekats, här ifrågavarande insamlingsarbeten äro av brådskande natur, torde det vara att hoppas, att det skall bliva möjligt att framlägga på denna utredning grundat förslag redan för 1930 års riksdag.

I ovanberörda motion har hemställts, bland annat, att riksdagen måtte i riksstaten för budgetåret 1929/1930 upptaga anslag under enahanda rubriker och till samma belopp som för innevarande år utgått till de olika ändamål, som i propositionen nr 115 omförmålas.

Riksdagen har beslutat att, med bifall till sagda motion, för budgetåret 1929/1930 för ovannämnda ändamål bevilja anslag med enahanda belopp som under innevarande budgetår.

Riksdagen slutade med att

dels anmäla, att riksdagen avslagit Kungl. Maj:ts proposition nr 115,

dels hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning angående organisationen av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen ävensom att på denna utredning grundat förslag om möjligt måtte föreläggas 1930 års riksdag,

dels ock anmäla, att riksdagen under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1929/1930 för här ifrågavarande ändamål beviljat anslag med enahanda belopp som under budgetåret 1928/1929.

Departementschefen har till en början anfört, att de skäl, som förlidet år föranledde honom att nu förorda framläggandet för riksdagen av förslag i här förevarande ämne, i allt väsentligt kvarstode orubbade.

Departementschefen har vidare framhållit, att han vid den förnyade prövningen, han underkastat hithörande spörsmål, alltmer stärkts i den uppfattningen, att den organisationsplan, som framlagts för 1929 års riksdag, i sina grunddrag vore den, som mest lämpade sig för de här förhandenvarande, exceptionella förhållandena. Undersökningsarbetet hade härigenom kunnat beredas på en gång stadga och smidighet, den erforderliga staben av vetenskapsmän hade kunnat få trygghet i anställningsvillkor m. m. och på samma gång hade arbetets karaktär av något i tiden bestämt avgränsat blivit tillräckligt framhävd.

Med hänsyn till de erinringar, som av riksdagen gjorts mot detta förslag, hade departementschefen emellertid ansett sig böra söka nå fram till en annan lösning, med vilken han sökt tillgodose de av riksdagen i dess skrivelse framställda önskemålen.

Departementschefen har till en början erinrat därom, att det för 1929 års riksdag framlagda förslaget omfattade såväl folkmåls- och ortnamns- som även folkminnesundersökningarna. Han hade därvid framhållit, att de områden, där den vetenskapliga forskningen nått längst och där en längre erfarenhet kunde tjäna till ledning, vore de, som hänförde sig till folkmåls-

och ortnamnsforskningen. Folkminnesforskningen i inskränkt mening vore till tiden den yngsta av dessa grenar. Meningarna angående den lämpligaste organisationen av denna sistnämnda undersökningsgren hade gått mycket i sår, och departementschefen ville ej förneka, att det vore förenat med rätt stora vanskligheter att söka vinna för densamma en fastare organisation, då erfarenheten icke härvid kunde lämna det stöd, som vore erforderligt. Departementschefen hade därför kommit till den uppfattningen, att det torde för närvarande framstå såsom angelägnast att söka bereda ett verksamt stöd åt dialekt- och ortnamnsundersökningarnas ledning och att man kunde låta anstå med frågan om folkminnesundersökningarna i avvaktan på att inom de sistnämnda småningom framväxte mera fasta former av beskaffenhet att sedermera kunna erhålla statsmakternas stöd.

Departementschefen har härefter framhållit, att riksdagens erinringar och önskemål om ytterligare utredningar hänförde sig huvudsakligen till följande punkter: 1) huruvida den 1929 föreslagna organisationen skulle kunna ytterligare förenklas; 2) huruvida det vore möjligt att på annat än i propositionen till 1929 års riksdag föreslaget sätt skapa den önskvärda tryggheten åt de för ifrågavarande undersökningar erforderliga befattningshavarna; 3) huruvida ett så stort antal befattningshavare, som av Kungl. Maj:t då föreslagits, vore oundgängligen erforderligt för ledningen av insamlingsarbetena och för det insamlade materialets nödtorftiga bearbetning under insamlingstiden; 4) de kostnader, som själva undersöknings- och fältarbetena kunde beräknas komma att draga.

Departementschefen har upptagit var och en av dessa punkter till omprövning och framlagt de förnyade förslag, till vilka han efter ett ytterligare övervägande av dessa frågor kommit.

Den första punkten avser en förenkling av den administrativa organisationen. Departementschefen finner en sådan vara möjlig och har i sådant avseende förordat, att man nu skulle bortse från de år 1929 ifrågasatta nämnderna, folkmålsnämnden, ortnamnsnämnden och centralnämnden. Även om dessa nämnder skulle vara ägnade att bliva högst nyttiga organ för en systematisk ledning av ifrågavarande undersökningar, ansåge departementschefen, att de icke vore oundgängligen nödvändiga, utan att man tillsvidare borde kunna tillgodose behovet av gemensam ledning förmedelst redan förefintliga institutioner, nämligen landsmålsarkivet i Uppsala, landsmålsföreningarnas centralstyrelse i Lund och ortnamnskommittén.

Några särskilda administrationskostnader för ledningen av folkmålsundersökningen skulle sålunda icke erfordras, då departementschefen förutsatte, att samarbetet mellan institutionerna i Uppsala och Lund kunde uppehållas tillsvidare på sätt hittills skett.

Den andra punkten, i vilken riksdagen framhöll önskvärdheten av en ytterligare utredning, avsåg, anför departementschefen vidare, möjligheterna av att på annat sätt än Kungl. Maj:t 1929 föreslagit — d. v. s. genom

uppförande av tjänster å allmänna indragningsstaten — skapa den önskvärda tryggheten för de erforderliga befattningshavarna. Departementschefen hade i detta avseende övervägt de olika alternativ, som kunde befinnas tänkbara, och ehuru han härvid nödgats vidhålla det principiellt riktiga i den uppfattning, som låg till grund för förslaget 1929, hade han dock ansett det vara möjligt att finna en antagbar lösning på ett annat sätt, om också härvid den erforderliga tryggheten för vederbörande befattningshavare, särskilt i avseende å den egna pensioneringen, icke bleve i samma grad tillgodosedd. Departementschefen har därför förordat den utväg, som statskontoret i sitt till 1929 års riksdag avgivna utlåtande angivit, nämligen att de erforderliga tjänsterna uppfördes å extra stat. I detta fall torde, anför departementschefen, lönerna böra utgå i enlighet med bestämmelserna i 33 § i kungörelsen den 26 juni 1925, nr 356, med avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen. Innehavare av sådan befattning ägde åtnjuta lön enligt löneklass, som vore närmast lägre än den, som skulle hava gällt, därest vederbörande varit innehavare av ordinarie tjänst inom ifrågakvarande lönegrad. Tillika föreskrevs här, att för befattningshavare, om vilken i nämnda paragraf vore fråga, skulle i övrigt i tillämpliga delar gälla de stadganden, som för ordinarie tjänstemän inom motsvarande lönegrader meddelats i avlöningsreglementet jämte till reglementet hörande tillämpnings- och tilläggsbestämmelser.

Befattningshavare, som erhöle sin avlöning enligt nu angivna bestämmelser, vore sålunda i allt väsentligt — dock med undantag för rätten till egen pension — likställda med ordinarie befattningshavare under den tid anställningen varade. Vad frånvaron av rätt till pension beträffade vore detta visserligen en stor olägenhet. Emellertid ansåge departementschefen sig böra erinra om att frågan om pensionering av icke-ordinarie befattningshavare sedan länge stått på dagordningen och väl inom en icke alltför långt avlägsen framtid också torde komma att nå sin lösning. Skulle emellertid för någon av här ifrågakvarande befattningshavare frågan om pension redan dessförinnan bliva aktuell, ansåge departementschefen sig kunna utgå från att Kungl. Maj:t och riksdagen — såsom redan skett i talrika fall beträffande icke-ordinarie befattningshavare i statens tjänst — komme att åt honom bevilja särskild pension.

Befattningarna torde, anför departementschefen vidare, böra ledigförklaras och sökas på sedvanligt sätt; som lämplig mellaninstans torde humanistiska sektionerna vid universiteten i Uppsala och Lund kunna tjäna. Sedan jämväl kanslern för rikets universitet yttrat sig i ärendet, torde meddelandet av förordnande böra ankomma på Kungl. Maj:t. Därest denna tillsättningsprocedur komme att taga längre tid i anspråk, syntes hinder icke möta för Kungl. Maj:t att efter vederbörandes hörande från och med den 1 juli

1930 förordna om uppehållande av den eller de tjänster, där sådant kunde befinnas vara önskvärt, till dess att ovanberörda tillsättning ägt rum.

Departementschefen har härefter övergått till den tredje punkten, där riksdagen fann en ytterligare utredning önskvärd. Den avsåg, huruvida ett så stort antal befattningshavare, som 1929 föreslagits, vore oundgängligen nödvändigt för ledningen av insamlingsarbetena och för det insamlade materialets nödtorftiga bearbetning under insamlingstiden.

För folkmålsundersökningen hade, erinrar departementschefen, i Kungl. Maj:ts proposition till 1929 års riksdag föreslagits följande befattningar, nämligen

för docenten Geijer en befattning såsom ledare av folkmålsundersökningen i lönegraden B 30,

för en var av docenten Götling och doktor Levander såsom medarbetare vid folkmålsundersökningen en befattning i lönegraden B 28, samt

för lektor Swenning såsom medarbetare vid folkmålsundersökningen och ledare av det sydsvenska undersökningsområdet en befattning i lönegraden B 30.

Allmänna civilförvaltningens lönenämnd hade intet att erinra mot den för docenten Geijer föreslagna placeringen men föreslog beträffande docenten Götling och doktor Levander lönegraden B 26 samt i fråga om lektor Swenning lönegraden B 28.

Departementschefen anför, att han närmare övervägt, i vad mån en begränsning av det föreslagna antalet befattningar kunde vara möjlig. Den redan till 1929 års riksdag förordade ledarbefattningen av arbetet vid landsmålsarkivet i Uppsala funne han sig alltfört böra vidhålla såsom givetvis oundgänglig. Emot förslaget om placerandet av denna befattning i lönegraden B 30 hade ingen erinran framkommit, och han ansåge sig ånyo böra upptaga detsamma.

I det förra förslaget hade, som nämnts, upptagits två befattningar såsom medarbetare vid landsmålsundersökningen och med placering vid landsmålsarkivet i Uppsala. Detta var betingat av att sedan länge redan två dylika medarbetare varit där anställda, den ena mera fast och mot fastställd ersättning från det av riksdagen till landsmålsarkivet anvisade anslaget. Departementschefen framhåller, att han liksom förut vore fullt övertygad om att en institution av den betydande storleksordning som landsmålsarkivet i Uppsala hade ett starkt framträdande behov av två medarbetare vid ledningen av insamlingsarbetet med uppdrag tillika för dem att giva det insamlade materialet dess första nödtorftiga bearbetning. Då det emellertid gällde att begränsa den mera permanenta arbetsstaben nödgades han nu förorda, att medel beräknades för anställande av allenast en sådan medarbetare. I fråga om lönegradsplaceringen av denna befattning anser departementschefen sig kunna ansluta sig till det av lönenämnden framlagda förslaget om lönegraden B 26.

Departementschefen har emellertid betonat, att detta förslag om allenast en medarbetare, vilket föranletts av en önskan att nedbringa kostnaderna, framlagts efter stor tvekan, liksom detsamma också vid personliga förhandlingar med vederbörande sakkunniga mötts av starka gensagor.

I fråga om ledningen av de sydsvenska landsmålsundersökningarna ställde sig, framhåller departementschefen härefter, saken enklare. Forskningsarbetet hade här ännu ej tillnärmelsevis nått den fastare organisation, som förefunnes i Uppsala, och någon ledare för detsamma funnes ännu icke. Det vore givetvis av den största vikt, att en ledarebefattning här komme till stånd. Departementschefen hade i sitt förra förslag upptagit en sådan i lönegraden B 30. Lönenämnden förordade för denna befattning lönegraden B 28. Departementschefen finner sig för närvarande kunna inskränka sig till att för denna tjänst — i överensstämmelse med lönenämndens förslag — förordade lönegraden B 28.

Härefter har departementschefen berört de övriga kostnader, som vid ett bifall till det nu framlagda begränsade organisationsförslaget vore erforderliga för de centrala institutionernas behöriga drift.

Av det belopp å 28,650 kronor, som för närvarande står till landsmålsarkivets i Uppsala förfogande, utgå — om man bortser från de till respektive 9,000 och 6,000 kronor upptagna arvoden till de två vetenskapliga medarbetarna — 2,400 kronor till arvode åt expeditjonsbiträde, 3,000 kronor till tillfällig arbetshjälp, 6,000 kronor till resor och 2,250 kronor till övriga utgifter för samlingarnas ökande och för undersökningens förvaltning. Dessa sistnämnda fyra belopp, inalles utgörande 13,650 kronor, syntes böra ökas, ej minst med hänsyn till den ökade omfattning, som arkivets verksamhet borde för befordrande av dess syften erhålla. Departementschefen har erinrat om det från flera håll med skärpa framhållna kravet på anställande av ett särskilt kvalificerat biträde för den betydelsefulla vården av arkivet. För detta ändamål torde förslagsvis kunna beräknas 6,000 kronor. Vidare torde ytterligare minst 2,000 kronor erfordras för tillfälliga arbetskrafter. Departementschefen har förordat ett klumpanslag av 22,000 kronor att på förslag av vederbörande av Kungl. Maj:t fördelas för nu ifrågakvarande ändamål.

För folkmålsundersökningarna i Lund har departementschefen för de fyra landsmålsföreningarna därstädes till arvoden för institutionsarbeten (vård och ordnande av samlingarna, katalogisering, renskrivning m. m.) förordat ett belopp av sammanlagt 10,000 kronor att närmare fördelas av Kungl. Maj:t efter vederbörandes förslag.

Den fjärde punkten, i fråga om vilken riksdagen begärde en utredning, avsåg de kostnader, som själva undersöknings- och fältarbetena kunde beräknas komma att draga. 1928 års folktraditionssakkunniga beräknade ett årligt belopp av 342,000 kronor att utgå av lotterimedel, vilket belopp avsåg ej endast ortnamns- och folkmålsundersökningarna utan även folkminnesundersökningarna. Säkerligen kunde, framhåller departementschefen, denna

summa begränsas, men vid verkställda undersökningar hade det visat sig fullständigt uteslutet att kunna komma till några säkra beräkningsgrunder, givetvis på grund av de osäkra faktorer, som här vore för handen. Så mycket torde kunna sägas, att ju mer arbetet forcerades, desto större bleve kostnaderna, och att i samma mån insamlingsarbetena skedde i långsammare tempo, komme årskostnaderna att begränsas.

Att framlägga en detaljerad plan i detta hänseende torde, framhåller departementschefen, ej vara möjligt. Kostnaderna vore i största utsträckning beroende på omfattningen och arten av den arbetskraft, som vid varje särskilt tillfälle funnes att förfoga över. Departementschefen har i detta sammanhang framhållit, att deltagarna i fältarbetena i stor utsträckning utgjordes av frivilliga medarbetare, vilka mot ringa eller ofta ingen ersättning, endast av intresse för saken, ägnade mycken tid och arbete häråt.

Härtill komme vidare, att förefintligheten av tillgängliga lotterimedel och de härpå från andra håll framställda kraven också alltid måste tagas i betraktande. För att om möjligt vinna någon utgångspunkt för kostnadsfrågans bedömande har departementschefen erinrat, att landsmålsarkivet i Uppsala genom Kungl. Maj:ts senaste beslut i ämnet, den 12 juli 1929, för ett års fortsatt verksamhet erhöll 39,000 kronor och att landsmålsföreningarna i Lund samtidigt likaledes för ett års verksamhet erhöillo ett belopp av 11,000 kronor. Dessa belopp torde, framhåller departementschefen, vara att betrakta som ett nödvändigt minimum.

Vad så beträffade den tid, som ännu kunde vara erforderlig för insamlings- och undersökningsarbetenas bedridande, torde givetvis även här vara omöjligt lämna några exakta uppgifter. Insamlingstiden stode, framhåller departementschefen, i ett bestämt förhållande till härför tillgängliga medel. Departementschefen har erinrat, att man räknat med en tid av 15 à 20 år.

Härefter har departementschefen så slutligen övergått till en beräkning av de kostnader, som vid ett bifall till hans nu framlagda förslag skulle behöva upptagas å riksstaten.

Han har då först erinrat, att i riksstaten för budgetåret 1929/1930 för här ifrågavarande ändamål upptagits följande anslag, nämligen till landsmålsarkivet i Uppsala 28,650 kronor och till landsmålsföreningarna i Lund 3,500 kronor.

Vid landsmålsarkivet i Uppsala skulle vid ett bifall till det nu framlagda förslaget vara anställda dels en ledare i lönegraden B 30, dels ock en vetenskaplig medarbetare i lönegraden B 26, båda med avlöning enligt bestämmelserna i 33 § i avlöningsreglementet för icke-ordinarie befattningshavare.

Begynnelseavlönningarna för dessa befattningshavare uppgå å E-ort till respektive 9,540 kronor och 7,656 kronor. Härjämte måste man räkna med erforderliga medel för en löneförhöjning till varje. Departementschefen har framhållit, att, därest blivande innehavare av här ifrågavarande befattningar

redan omedelbart efter befattningarnas tillträdande prövades berättigade till flera ålderstillägg, härför erforderliga medel tillfälligtvis borde bestridas av övriga till landsmålsarkivets disposition ställda medel. För ett kommande år borde emellertid i så fall anslaget höjas med erforderligt belopp. Första ålderstillägget för en var av här ifrågavarande lönegrader uppginge till respektive (10,020 — 9,540) 480 kronor och (8,100 — 7,656) 444 kronor eller tillhopa 924 kronor. Anslaget till expenser skulle behöva beräknas till 22,000 kronor.

För landsmålsarkivet i Uppsala beräknades alltså såsom erforderligt sammanlagt 40,120 kronor.

För landsmålsundersökningarna i Lund skulle enligt det framlagda förslaget vara anställd en befattningshavare i lönegraden B 28 med avlöning enligt bestämmelserna i 33 § i avlöningsreglementet för icke-ordinarie befattningshavare. Begynnelseavlöningen här utgjorde å D-ort 8,340 kronor. För avlöningsförhöjning torde här böra beräknas ett belopp av (8,820 — 8,340) 480 kronor och gällde i avseende å eventuella medel till ytterligare avlöningsförhöjningar vad i motsvarande hänseende anförts beträffande ledaren av ortnamnsundersökningen och befattningshavarna vid landsmålsarkivet i Uppsala. Till expenser m. m. skulle enligt förslaget behöva beräknas 10,000 kronor.

För landsmålsundersökningarna i Lund beräknas alltså ett sammanlagt belopp av 18,820 kronor.

De sålunda för landsmålsundersökningarna beräknade slutsummorna, 40,120 kronor och 18,820 kronor, syntes böra sammanslås till ett gemensamt anslag å 58,940 kronor, vilket torde böra av Kungl. Maj:t fördelas efter i huvudsak angivna grunder. Det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att på därom av vederbörande gjorda framställning närmare besluta angående användningen av de till expenser m. m. beräknade beloppen.

I motionerna har till en början erinrats, att, under det att år 1929 föreslagits, att vid landsmålsarkivet i Uppsala jämte föreståndare skulle anställas två vetenskapliga medarbetare, nu föresloges, att där endast skulle finnas en föreståndarbefattning och *en* vetenskaplig medarbetarbefattning. Av utredningarna hade framgått, att nu sedan flera år tillbaka, utom föreståndaren och flera mera tillfälliga medarbetare, två vetenskapliga medarbetare med mera omfattande och stadigvarande uppgifter funnits vid denna institution, den ene med en nordlig orientering, den andre med en sydlig (götisk, således ej sydsvensk i samma mening som gäller om de dialektundersökningar, vilka ledas från Lund). Möjligheten att trygga åtminstone den i förhållande till uppgifterna och i jämförelse med motsvarigheter i andra länder mycket blygsamma arbetsstyrka, som föreståndaren jämte två vetenskapliga medarbetare i Uppsala kunde utgöra, berodde på vilken behandling denna fråga nu finge i riksdagen. Härmed sammanhängde det förhållandet, att en sådan

minskning av medarbetarnas antal, som nu föreslagits, sträckte sina verkningar utanför *en* medarbetares omedelbara arbetsuppgifter och därigenom hindrade och försenade i sin helhet ett arbete, som borde på varje punkt påskyndas.

En minskning av antalet vetenskapliga medarbetare från två till en i Uppsala skulle vidare uppenbarligen hota möjligheterna att för någon enda större folkmålsgrupp fullfölja en mera djupgående undersökning, åtminstone vad beträffade undersökningarna inom de delar av landet, för vilka Uppsala tjänstgör som undersökningscentral. Denna fara bleve överhängande även för den störst lagda landskapsundersökning, som företagits i Sverige: dalmålsundersökningen. Detta arbete hade intagit en central ställning och det funnes förutsättningar för att detta arbete, när det vore fullbordat, skulle bilda ett värdigt motstycke till de största motsvarande undersökningar inom andra länder och på samma gång ett värdigt motstycke till de stora kulturhistoriska undersökningar, som gjordes inom samma landskap, främst genom nordiska museet. Dalmålsundersökningarna hade bland annat den betydelsen för det hela, att inom detta landskap mer än kanske inom något landskap gäves uppslag för efterforskningar rörande ålderdomliga kvarlevor av folkspråk och tradition även på andra håll. Skulle vid institutionen i Uppsala endast finnas en föreståndare och *en* vetenskaplig medarbetare, torde ingendera postens innehavare, vilka det än kunde bliva, kunna ägna erforderlig tid åt en sådan specialuppgift vid sidan av de övriga åligganden, som måste medfölja en sådan befattning. Anställdes två medarbetare, bleve situationen en annan, så att därigenom möjlighet öppnades att fullfölja denna viktiga undersökning som ett led i det hela. En ytterligare medarbetare skulle betinga, enligt samma grunder, varmed propositionen räknat, i begynnelselönen 7,656 kronor jämte eventuellt ålderstillägg 444 kronor, alltså sammanlagt 8,100 kronor utöver det i propositionen föreslagna beloppet,

Utskottets
yttrande.

Av flera skäl, för vilka ovan närmare redogjorts, fann sig 1929 års riksdag (riksdagens skrivelse den 1 juni 1929, nr 279) icke kunna bifalla det förslag till organisation av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen, som då av Kungl. Maj:t framlagts. I sin nämnda skrivelse hemställde emellertid riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning angående organisationen av ifrågavarande undersökningar ävensom att på denna utredning grundat förslag om möjligt måtte föreläggas 1930 års riksdag.

I fråga om folkminnesforskningen har departementschefen på i statsrådsprotokollet anförda skäl ansett, att med vidtagandet av åtgärder härutinnan borde tills vidare anstå. Beträffande folkmålsundersökningarna föreligger nu ett nytt förslag, till vilket utskottet här har att taga ställning.

Beträffande önskvärdheten av att åtgärder snarast möjligt vidtagas för att stödja och påskynda de sedan åtskillig tid tillbaka pågående folkmålsunder-

sökningarna och giva åt desamma en systematisk och målmedveten ledning föreligger ingen meningsskiljaktighet.

I det nu föreliggande förslaget hava de erinringar vunnit beaktande, som av 1929 års riksdag riktades mot det då framlagda förslaget.

Några särskilda administrationskostnader för ledningen av folkmålsundersökningarna hava icke ansetts erforderliga, då departementschefen förutsatt, att samarbetet mellan institutionerna i Uppsala och Lund kunde uppehållas tills vidare på sätt hittills skett. I stället för det tidigare förslaget om uppförande av de erforderliga tjänsterna på allmänna indragningsstaten har vidare departementschefen upptagit den utväg, som statskontoret i sitt till 1929 års riksdag avgivna utlåtande angivit, nämligen att dessa tjänster skulle uppföras på extra stat, varvid lönerna skulle utgå i enlighet med bestämmelserna i 33 § i kungörelsen den 26 juni 1925, nr 356, med avlösningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen.

Emot vad sålunda föreslagits har utskottet icke funnit något att erinra.

I fråga om antalet erforderliga befattningar innebar Kungl. Maj:ts år 1929 framlagda förslag, att vid landsmålsarkivet i Uppsala skulle anställas en ledare och två medarbetare samt vid landsmålsundersökningarna i Lund en ledare. De båda ledarbefattningarna har departementschefen funnit fortfarande vara av behovet påkallade. Däremot har departementschefen förordad, att medel skulle beräknas för anställande av allenast en medarbetare vid landsmålsarkivet i Uppsala. Departementschefen har emellertid betonat, att detta förslag, vilket föranletts av en önskan att nedbringa kostnaderna, framlagts efter stor tvekan, liksom detsamma också vid personliga förhandlingar med vederbörande sakkunniga mötts av starka gensagor.

I motionerna I: 139 och II: 307 hava framhållits de svårigheter, som skulle bli en följd för landsmålsarkivet i Uppsala av den sålunda förordade inskränkningen av dess medarbetarstab, särskilt för den stora dalmålsundersökningen.

Utskottet vill erinra, att — såsom också i statsrådsprotokollet framhållits — det här främst gäller att tillgodose behovet av ledare av insamlingsarbetet och arbetskrafter för den första nödtorftiga bearbetningen av det insamlade materialet. Av vad i ärendet anförts, synes emellertid framgå, att den i motionerna ifrågasatte andre medarbetaren närmast skulle hava att ägna sig åt ovanberörda specialundersökning, alltså ett ändamål, som, åtminstone i viss utsträckning, synes vara av annan art än de, som skulle tillgodoses med de tjänster, varom här är fråga. Enligt utskottets uppfattning böra kostnaderna för en dylik undersökning, liksom hittills, bestridas med andra till landsmålsarkivets förfogande stående medel. Med hänsyn härtill samt till önskvärdheten att i görligaste mån begränsa statens utgifter för här ifrågasvarande ändamål har utskottet ansett sig böra i nu berörda

hänseende ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet avstyrker alltså de i ämnet väckta motionerna.

Jämväl i övrigt har utskottet funnit sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å ovannämnda av herr Almkvist m. fl. samt herr Thomson m. fl. väckta motioner (I: 139 och II: 307), till bestridande av med *landsmålsundersökningarna i riket* förenade kostnader för budgetåret 1930/1931 under åttonde huvudtiteln anvisa ett extra anslag av 58,940 kronor att utgå i enlighet med vad departementschefen under punkt 271 i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 3 januari 1930 angivit och med den närmare fördelning och enligt de villkor, Kungl. Maj:t må finna gott föreskriva.

Stockholm den 16 maj 1930.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius, A. C. Lindblad, J. L. Widell, Olof Olsson, O. Bergqvist, N. J. M. Svensson* i Kompersmåla, *E. A. Lundell, C. I. Asplund, K. A. W. Björck, K. E. Andersson* i Eliantorp, *C. A. Carlsson* i Gävle och *J. G. Walles*; från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *C. B. Jansson* i Falun, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup, *L. J. Carlsson-Frosterud, P. M. Olsson* i Blädinge, *A. Å:son Törnkvist* i Karlskrona, *E. J. Wigforss, J. Olofsson* i Digernäs, *S. Persson* i Fritorp, *G. Strindlund* och *F. V. Sandwall*.

Reservation

av herrar *Kvarnzelius, Asplund, Walles, Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Carlsson-Frosterud, Törnkvist* i Karlskrona, *Wigforss, Olofsson* i Digernäs och *Sandwall*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Såsom i motionerna I: 139 av herr *Almkvist* m. fl. och II: 307 av herr *Thomson* framhålles har sedan flera år tillbaka arbetet vid landsmålsarkivet i Uppsala bedrivits av två vetenskapliga medarbetare vid sidan av föreståndaren.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1929 års riksdag förutsattes också, att en föreståndare och två medarbetare skulle bibehållas och att för dem skulle inrättas personliga tjänster på indragningsstat. Riksdagen ansåg sig icke kunna godtaga denna anordning med personliga tjänster, och Kungl. Maj:t har därför i år i stället föreslagit tjänster på extra stat men därvid inskränkt medarbetarnas antal till en i stället för två. Denna inskränkning har emellertid enligt departementschefens eget uttalande skett med stor tvekan, och det synes av handlingarna framgå, att denna inskränkning skulle vara till verklig skada för det betydelsefulla insamlings- och forskningsarbete, som landsmålsarkivet bedriver. Det nord- och mellansvenska språkområdet ned till Småland, vilket från Uppsala landsmålsarkiv undersökes, är så omfattande och mångskiftande, att en uppdelning på flera arbetskrafter av själva ledningen är oundviklig. Då därtill kommer, att den medarbetare, vilkens anställning det här gäller, bär ansvaret för den stora och utomordentligt intressanta undersökningen av *Dalamålen*, vore förlusten av hans arbetskraft helt enkelt oersättlig.

Utskottet, som i övrigt icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag, hemställer,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till ovannämnda av herr *Almkvist* m. fl. samt herr *Thomson* m. fl. väckta motioner (I: 139 och II: 307), till bestridande av med *landsmålsundersökningarna i riket* förenade kostnader för budgetåret 1930/1931 under åttonde huvudtiteln anvisa ett extra anslag av 67,040 kronor att utgå i enlighet med den närmare fördelning och enligt de villkor, Kungl. Maj:t må finna gott föreskriva.»
